

DOI: 10.26104/NNТИК.2022.68.34.062

Турсунбекова С.М., Анаркулов Х.Ф.

ДЕНЕ ТАРБИЯ БОЮНЧА БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОЦЕССИНДЕ 8-9
ЖАШТАГЫ БАЛДАРДЫН СЕРГЕК ЖАШОО ОБРАЗЫНЫН НЕГИЗДЕРИН
КАЛЫПТАНДЫРУУНУН ПЕДАГОГИКАЛЫК ӨБӨЛГӨЛӨРҮ

Турсунбекова С.М., Анаркулов Х.Ф.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ
ОСНОВ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ ДЕТЕЙ 8-9 ЛЕТ
В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

S. Tursunbekova, Kh. Anarkulov

PEDAGOGICAL PREREQUISITES FOR THE FORMATION
OF THE FOUNDATIONS OF A HEALTHY LIFESTYLE FOR CHILDREN
AGED 8-9 YEARS IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

УДК: 372.3:373.2(575.2/043.3)

Бул макалада жалпы билим берүү мектептеринде дене тарбия боюнча билим берүү процессинде 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууну изилдөөнүн технологиясы изилденген көрсөткүчтөрдү аныктоого багытталган. Кабыл алынган илимий-педагогикалык максаты жана логикалык дал келүүсү үчүн мотивациялык-баалуулук, маалыматтык-когнитивдик, мазмундук-операциялык, чыгармачылык-иштиктуулуктун өзгөрүүчү өз ара аракетин катары каралган. Окуу жылынын циклдери боюнча атайын окуу программасынын билим берүү материалынын мазмуну көрсөтүлгөн. Окуу жылынын ичинде окуу процессинин мазмунунун бирдиктүү принцибинде окуу материалын бөлүштүрүүнүн негизинде сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен дене тарбиясы боюнча эксперименталдык программа иштелип чыккан. Бул мамиле биринчи кезекте психологиялык, педагогикалык жана физиологиялык мыйзамдар менен, шарттуу рефлекстер түзүлүп, бекемделип, өркүндөтүлгөн чөйрө менен аныкталган.

Негизги сөздөр: балдар, кыздар, сергек жашоо образы, билим берүү процесси, дене тарбия, сергек жашоонун компоненттери, контролдук топ, эксперименталдык топ.

Данная статья направлена на определение показателей, по которым изучается технология исследования формирования педагогических основ здорового образа жизни детей 8-9 лет в процессе физического воспитания в общеобразовательных школах. Рассматривается как изменяющееся взаимодействие мотивационно-ценностное, информационно-познавательное, содержательно-операционное, творческо-деятельностное для достижения принятой научно-педагогической цели и логического соответствия. Указывается содержание учебного материала специальной учебной программы по циклам учебного года. В течение учебного года разработана экспериментальная программа по физической культуре с формированием педагогических основ здорового образа жизни на основе распределения учебного материала по единому принципу содержания учебного процесса. Эти отношения в первую очередь определяются психологическими, педагогическими и физиологическими законами, кругом, в котором условные рефлексы формируются, закрепляются и развиваются.

Ключевые слова: мальчики, девочки, здоровый образ жизни, образовательный процесс, физическое воспитание, компоненты здорового образа жизни, контрольная группа, экспериментальная группа.

This article is aimed at determining the indicators by which the technology of studying the formation of the pedagogical foundations of a healthy lifestyle of children aged 8-9 years in the process of physical education in secondary schools is studied. It is considered as a changing interaction of motivational-value, informational-cognitive, content-operational, creative-activity to achieve the accepted scientific and pedagogical goal and logical compliance. The content of the educational material of the special curriculum for the cycles of the academic year is indicated. During the academic year, an experimental program on physical culture was developed with the formation of the pedagogical foundations of a healthy lifestyle based on the distribution of educational material according to a single principle of the content of the educational process. These relations are primarily determined by psychological, pedagogical and physiological laws, the circle in which conditioned reflexes are formed, fixed and developed.

Key words: boys, girls, healthy lifestyle, educational process, physical education, components of a healthy lifestyle, control group, experimental group.

Сергек жашоо образын изилдөөнүн теориялык жана педагогикалык жолдору атайын иштелип чыккан педагогикалык технологиянын негизинде жүргүзүлдү. Сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандырууну изилдөөнүн технологиясы изилденген көрсөткүчтөрдү аныктоодон турган. Алынган маалыматтарды салыштырып талдоонун негизинде дене тарбия боюнча окуу материалынын мазмундук негиздери аныкталып, 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессин түзгөн педагогикалык шарттар иштелип чыккан.

Баланын өнүгүүсү менен байланышкан көйгөйлөргө окумуштуулар жана практик мугалимдер ар дайым өздөрүнүн бийик сезимдерин көрсөтүп келишет. Акыркы убакта балдар жана жаш студенттер менен ден соолукту чыңдоо иштерин актуалдаштырууга түздөнтүз байланышкан туруктуу тенденция байкалууда.

Кабыл алынган маалыматтын максаты жана логикалык дал келүүсү үчүн биз тиешелүү компоненттер боюнча алынган маалыматтардын анализин бердик.

Эркек балдардын сергек жашоо образынын мотивациялык-нарктык компоненти өз ара байланышкан үч көрсөткүч менен берилген. Алынган маалыматтарды талдоо мүнөздөөчү көрсөткүчтөр (дени сак жүрүм-турумду баалоо) (1 тест) экендигин аныктады жана (өз ден соолугуна кызыкдар болуу) (3 тест) контролдук жана эксперименталдык топтордогу эркек балдар төмөнкү деңгээлде (1-табл.). Эркек балдардын (эмоционалдык абалын) мүнөздөгөн көрсөткүчтөрүндө (2-тест) окуучунун инсандык касиетинин орточо деңгээли табылган. Ошол эле учурда бул көрсөткүч боюнча контролдук жана эксперименталдык топтордун балдарынын ортосунда олуттуу айырмачылыктар ($P < 0,05$) катталган.

Кыздардын сергек жашоо образынын мотивациялык-нарктык компонентин мүнөздөгөн 1,2,3-тесттеринде инсандык сапаттардын калыптанышынын орточо деңгээлин көрсөтүшкөн.

Кыздардын сергек жашоо образынын мотивациялык жана баалуулук көрсөткүчүнүн калыптанышы балдарга караганда бир аз жогору.

8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын маалыматтык-когнитивдик көрсөткүчү баланын физикалык, морфофункционалдык өнүгүүсүн мүнөздөгөн 4-7-тесттер (бойдун бою, дене салмагы, жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы, балдардын ден соолугунун көрсөткүчтөрү) менен берилген.

1-таблица

8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык баа берүү үчүн колдонулуучу тесттер

Тесттердин №	Тест тапшырмаларынын көрсөткүчтөрү	Өлчөөсү
Шыктандыруучу (дем берүүчү)-баалуу компонент		
1	8-9 жаштагы балдардын дени сак жүрүм-турумун орнотуу (баалоо)	балл
2	Эмоционалдык абалдын аныктамасы	балл
3	Өз ден соолугуна кызыгуу көрсөтүү	балл
Маалыматтык жана көрсөткүч компоненти		
4	Дененин узундугу	см
5	Дененин салмагы	кг
6	30 секунданын ичинде 20 отуруп туруудан кийин жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы	сек
7	Балдардын ден соолугунун көрсөткүчтөрү (дем алуу органдарынын өнүгүү деңгээли)	сек
Мазмундук-операциондук компонент		
8	Колдун динамометриясы	кг
9	Бийик старттан 30 метрге чуркоо (тездик сапаттарын аныктоо)	сек
10	Чөлмөк чуркоонун 3x10 м (координация жөндөмдүүлүгүн аныктоо)	сек
11	Муун кыймылдуулугу (артка ийилген амплитудасы)	см
12	Операциялык ой жүгүртүү жөндөмдүүлүгү	у.е.
13	Кыймылдын координациясы (вестибулярдык туруктуулук)	у.е.
Чыгармачылык жана активдүүлүк компоненти		
14	Сергек жашоонун оң адаттары	балл
15	Өзүн-өзү сыйлоо көрүнүшүнүн деңгээли	балл
16	Өзүн-өзү башкаруу көрүнүшүнүн деңгээли	балл
17	Эмоционалдуу жана баарлашуу көрүнүшүнүн деңгээли	балл

Контролдук жана эксперименталдык топтордун балдарында изилденген параметрлерде олуттуу айырмачылыктар ($P > 0,05$) болгон эмес. Тесттердин бул компонентиндеги кыздар үчүн 7-тестте гана (ден соолуктун көрсөткүчү) контролдук топтун балдарында кыйла жакшыраак натыйжалар белгиленген ($P < 0,05$).

Контролдук жана эксперименталдык топтордо аныкталган айырмачылыктар төмөнкүлөрдү көрсөтүп турат: кыздардын ден соолугунун абалынын деңгээлин жана балага коомдо таасир этүүчү профилактикалык иш-чаралардын натыйжалуулугунун даражасы. Изилдөөнүн мазмуну жана оперативдүү курамы психофизикалык даярдыгын чагылдырган маалыматтар менен берилген (колдун динамометриясы (8 тест); 30 метрге чуркоо (9 тест); чөлмөк чуркоо 3x10 (10 тест); муундардагы кыймылдуулук (11 тест) Операциялык ой-жүгүртүү (12-тест), вестибулярдык туруктуулук (13 тест).

8-9 жаштагы эркек балдарда контролдук жана эксперименталдык топтордогу бардык 17 изилденген тесттер боюнча олуттуу айырмачылыктар болгон эмес ($P > 0,05$), 11-тест (муундардын кыймылы);

Кыздарда сергек жашоо образынын мазмундук-операциондук көрсөткүчүнүн түзүлүшүн мүнөздөгөн көрсөткүчтөрдүн бир тектүүлүгү менен 9-тестте бир олуттуу айырма ($P < 0,01$) катталган (30 метрге чуркоодо, б.а. ылдамдык) контролдоо жана эксперименталдык топтордун ортосунда.

8-9 жаштагы эркек балдарда сергек жашоо образынын оң адаттары аныкталган (14-тест), бул көрсөткүч боюнча орточо арифметикалык көрсөткүчкө 15-тестте (өзүн-өзү сыйлоо деңгээли), 16-тестте (өзүн өзү башкаруу) жана 17-тестте (баарлашуу) да ар бир изилденген өзгөчөлүк үчүн М туура келет. Бул көрсөткүчтөр боюнча контролдук жана эксперименталдык топтордун балдарынын ортосунда ишенимдүү олуттуу

айырмачылыктар ($P > 0,05$) табылган жок: Балдар менен кыздардын алынган маалыматтарын салыштырганда 16, 17-тесттин эмоционалдык жана коомчулдуктун өзүн-өзү башкаруу факторлору боюнча айырмачылыктарын оңой эле байкоого болот.

Башталгыч класстын окуучуларында сергек жашоо образынын ар кандай көрүнүштөрүнүн курактык өнүгүүсүнө педагогикалык көзөмөл жүргүзүү үчүн эң курч сезимдер болуп төмөнкүлөр саналат: жашы жете элек, олуттуу өзгөрүүчү, жаш куракка жараша аз өзгөрүүчү, көрсөткүчтөрдүн түрү.

8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын көрсөткүчтөрүнүн ортосундагы олуттуу корреляциянын саны боюнча салыштырма маалыматтарды талдоо контролдук жана эксперименталдык топтордун салыштырмалуу бирдейлиги жөнүндөгү божомолубузду ырастайт. Бул позиция кыздардын (контролдоо тобу - 40,40%; эксперименталдык топ - 38,20%); жана балдардагы (контролдоо тобу - 33,80%; эксперименталдык топ - 33,80%).

Мотивациялык-нарктык компонентте сунушталган тесттер бири-бири менен байланышат. Тесттердин бул көрсөткүчүндөгү жогорку корреляция ($R > 0,700$) балдардын 3-тестке болгон мамилесин аныктоочу көрсөткүч үчүн мүнөздүү (өзүнүн ден соолугуна болгон сезимдердин күчөшү). Окшош мамилелер 2,7,15,16-тесттерде байкалат (эмоционалдык абал, дем алуу органдарынын өнүгүү деңгээли, факторлор: өзүн-өзү сыйлоо жана өзүн өзү башкаруу).

Маалыматтык-когнитивдик компонентте 6 жана 7 тесттер жогорку корреляцияга ээ (20 жолу отруп туруудан кийин жүрөктүн кагышын калыбына келтирүү убактысы, дем алуу органдарынын өнүгүү деңгээли).

Тесттер ортосундагы мазмундук-эксплуатациялык компонентте 9,10-тест көрсөткүчтөрү өз ара байланыштардын көбүрөөк санына ээ (30 метрге чуркоо, чөлмөк чуркоо 3x10). Чыгармачылык жана жигердүүлүк көрсөткүчүндө 14,15,16-тесттердин ортосунда жогорку маанилер катталган (позитивдүү дени сак жашоо адаттары, факторлор: өзүн-өзү сыйлоо жана өзүн-өзү башкаруу).

Контролдук жана эксперименталдык топтордогу кыздардын ортосундагы ушундай корреляция сергек жашоо образынын бардык 4 көрсөткүчүндө табылган.

Биз сергек жашоо образын бардык түзүмдүк композициялардын: мотивациялык-баалуулук, маалыматтык-когнитивдик, мазмундук-операциялык, чыгармачылык-иштиктүүлүктүн өзгөрүүчү өз ара аракетти катары карайбыз.

Жалпы билим берүүчү мектепти трансформациялоо мезгилинде окуучуларды окутууда жана тарбиялоодо ден соолукту сактоочу жана ден соолукту калыптандыруучу инновациялык технологиялардын педагогикалык жана усулдук негиздемесин камсыз кылуу зарыл. Бул проблемаларды чечүүнүн ушундай

эффективдүү жолдорунун бири балдарды дене тарбиялоодо прогрессивдүү тарбиялоонун принциптерин колдонуу болуп саналат.

Биздин изилдөөбүздө тереңдетилген билим төмөндөгүлөрдөн турган: багыт алуу, жыл бою процесс, кыймыл-аракетти жана жөндөмдөрдү өздөштүрүү, өркүндөтүү жана бекемдөөгө багытталган; дене тарбия каражаттарын пайдаланууда балдардын зарыл касиеттерин өнүктүрүү үчүн кыйла натыйжалуу, жагымдуу шарттарды түзүү.

Дене тарбия процессинде балдарга тереңдетилген билим берүүнүн мазмундук аспектинде алардын сезимтал жөндөмдүүлүктөрүн жана мүмкүнчүлүктөрүн көрсөтүү үчүн шарттар түзүлдү:

- билим берүүнүн мотивациясын калыптандыруу, туруктуу когнитивдик керектөөлөрдү жана жогорку сезимдерди өнүктүрүү;

- тарбиялык көндүмдөрдү калыптандыруу, педагогикалык иштин көндүмдөрүн жана ыкмаларын үйрөтүү, инсандык өзгөчөлүктөрдү жана сапаттарды ачуу;

- сыйлоо, өзүн өзү башкара билүү, эмоционалдуулук жана коомдук мамиле кылуу көндүмдөрүн жана көндүмдөрүн өнүктүрүү (15,16,17-тесттер); адекваттуу өзүн-өзү сыйлоону, максаттуулукту жана активдүүлүктү калыптандыруу үчүн шарттарды түзүү;

- жалпы кабыл алынган нормаларды өздөштүрүү, туура иштеп чыгууну камсыз кылуу; коммуникация жана жамааттык достук өз ара аракеттенүү көндүмдөрүн өнүктүрүү.

Окуу жылынын ичинде окуу процессинин мазмунунун бирдиктүү принцибинде окуу материалын бөлүштүрүүнүн негизинде сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен дене тарбиясы боюнча эксперименталдык программа иштелип чыккан. Бул мамиле биринчи кезекте психологиялык, педагогикалык жана физиологиялык мыйзамдар менен, шарттуу рефлексдер түзүлүп, бекемделип, өркүндөтүлгөн чөйрө менен аныкталган.

Окуу материалынын мазмунун иштеп чыгууда дене даярдыгынын өсүшү баланын организминин колдонулган физикалык жана тарбиялык жүктөргө ыңгайлашуусуна негизделгени эске алынган.

Билим берүүнүн эксперименталдык педагогикалык технологиябыздын эффективдүүлүгү көп жолу кайталоо принциби менен камсыз кылынат. Педагогикалык изилдөөнүн милдеттерине байланыштуу көзөмөл жана эксперименталдык топтордогу балдардын үч тобу тең төмөнкүдөй дене тарбия программалары боюнча даярдалган:

- контролдоо тобу 1-11-класстын окуучуларынын кыймыл жөндөмдүүлүктөрүн багытталган өнүктүрүү менен дене тарбия программасы (2004) (16 саат) менен алектенген;

- эксперименталдык топ сергек жашоонун педагогикалык негиздери менен 8-9 жаштагы балдар үчүн

дене тарбиясынын сунушталган эксперименталдык программасы менен машыккан.

Эксперименталдык топтун сергек жашоо образынын педагогикалык негиздери менен дене тарбиясынын эксперименталдык программасынын өзгөчөлүгү: окуучулардын жаш жана жеке өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен теориялык билимдерди, практикалык билгичтиктерди жана көндүмдөрдү максаттуу үйрөнүү аркылуу билим берүүнүн прогрессивдүү мүнөзү. 8-9 жаштагы мектеп окуучулары үчүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессинде окуучууга багытталган мамилени активдүү колдонуу.

Калыптандыруучу педагогикалык эксперименттин милдеттери төмөнкүлөрдү камтыйт: ден соолуктун педагогикалык негиздерин калыптандыруу учурунда 8-9 жаштагы мектеп окуучулары үчүн сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруунун натыйжаларына салыштырмалуу талдоо.

Кыймыл аракеттерин окутуунун эффективдүүлүгү турмуштук маанилүү физикалык сапаттардын өнүгүү деңгээли менен камсыз кылынат, бул же тигил кыймыл-аракеттин калыптануу процесси, турмуштук маанилүү физикалык сапаттарды тарбиялоо үчүн жасалган аракеттер эксперименталдык топто багытталган алдын ала багытка ээ болушу үчүн камсыздалган (2-табл.).

Билим берүү программасында алдыңкы билим берүүнүн педагогикалык шарттарынын бири болуп, бир жагынан ылдамдык-күч жөндөмдүүлүктөрүн жа-

на чыдамкайлыкты өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү, экинчи жагынан, зарыл билимдерди алуу болуп саналат. сергек жашоо образын калыптандырууда жаратылыштын табигый күчтөрүн (күн, аба жана суу) пайдалануу.

Кыргыз элдик кыймылдуу оюндар жана дене тарбия көнүгүүлөрү билим берүүнүн өзүнчө бир бөлүмүн ээлейт, бул эксперименталдык топ-1 үчүн 16 окуу саатынын көлөмүндө ылдамдык-күчтүү билим берүү программасын иштеп чыгуу үчүн жагымдуу шарттарды түзүү.

Педагогикалык шарттардын көп тараптуулугунун маңызы окуучулардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун жалпы жана методологиялык принциптерин, эң маанилүү компоненттердин өз ара байланышын, тарбиялоо технологиясын эске алуу менен аныкталат.

Жогорудагылар 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруунун уюштуруу-методикалык психологиялык, педагогикалык жана социалдык-психологиялык факторлорунун мазмунун аныктайт.

Дене тарбия сабагында 8-9 жаштагы балдардын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу төмөнкүдөй педагогикалык шарттарды ишке ашырууда натыйжалуураак болот: жаш өспүрүмдөрдүн сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессинде системалуу жана үзгүлтүксүздүк.

2-таблица

Окуу жылынын циклдери боюнча окуу программасы

№	Окуу жылынын билим берүү циклдери	Окуу жылынын циклдери үчүн боюнча билим берүү материалынын мазмуну
1.	Биринчи чейрек - сентябрь-октябрь (1-16 сабак)	Билим берүү материалы жеңил атлетикага багытталган: окуу убактысынын 65% жана 35% сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактарга бөлүнгөн.
2.	Экинчи чейрек - ноябрь-декабрь (17-32 сабак)	Программанын гимнастикалык бөлүмүн өнүктүрүүгө багытталган билим берүү материалы (65%; 35%) сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактарды өткөрдү.
3.	Үчүнчү чейрек - январь-февраль (33-41 сабактар)	65% - кышкы оюн-зооктор жана 35% - сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактар.
4.	Төртүнчү чейрек - февраль-март (42-52-сабак)	65% - элдик ачык оюндар жана дене тарбия көнүгүүлөрү, 35% - сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактар.
5.	Бешинчи чейрек - март, апрель, май (53-68-сабак)	70% - кыймылдуу оюндар жана спорттук оюндардын элементтери менен дене тарбия көнүгүүлөрү, 30% - сергек жашоонун педагогикалык негиздерин калыптандыруу менен комплекстүү сабактар.

8-9 жаштагы балдардын курактык (физикалык, психикалык, социалдык) өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жана кыймыл аракетинде жана сергек жашоо образына муктаждыктарын жана мотивдерин ишке ашыруу менен берилет; баланын сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин калыптандыруу процессинин алдын ала мүнөзү, ал эми дене тарбия

боюнча билим берүүнү өркүндөтүү мектеп окуучуларынын психофизикалык, интеллектуалдык жана жалпы маданий сапаттарын жана жөндөмдүүлүктөрүн тездетилген калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн педагогикалык жактан уюштурулган процесси дене тарбия аркылуу түшүнүлөт; баланы ден соолуктун субъекти катары өзүнө карата оң мамилеге тар-

биялоо жана өзүн-өзү өнүктүрүүгө, өзүн өзү башкарууга негизделген сергек жашоо образынын педагогикалык негиздерин аң-сезимдүү калыптандыруу үчүн өбөлгөлөрдү түзүү үчүн дене тарбия каражаттарын жана ыкмаларын активдүү колдонуу жана өзүн-өзү тарбиялоо.

Адабияттар:

1. Каргополов В.П. Физическая культура, здоровье и здоровый образ жизни / В.П. Каргополов, О.В. Ивачева, Л.А. Лобанова и др. - Хабаровск: ХГПУ, 1996. – 116 с.
2. Клевцова Ю.Е. Формирование навыков здорового образа жизни юношей старшего школьного возраста на уроках физической культуры: автореф. дис. ...канд. пед. наук / Ю.Е. Клевцова. – М., 1999. – 24 с.
3. Копылов, Ю.А. Проблемы здорового образа жизни школьников в учебно-воспитательном процессе / Ю.А. Копылов // Здоровье – через образование: тез. докл. уч.-метод. совета кафедр мед. подг. – Бердянск – Киев: БГПИ, 1992. – 60 с.
4. Кульназаров А.К. Основы здорового образа жизни / А.К. Кульназаров Ю.В. Салов. - Алматы, 2005. – 356 с.
5. Пиянзин, А.Н. Здоровьесберегающие технологии в учебно – воспитательном процессе школьников начальных классов // Профессионально-личностное развитие студентов в образовательном пространстве физической культуры: Мат. II Всероссийской научно-практической конференции. – Тольятти: ТГУ, 2012. - Ч. 1. - С. 176-180.
6. Анаркулов Х.Ф., Анаркулов Б.Х. Научно-педагогические основы кыргызской физической культуры в современном этапе развития общества. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2015. №. 9. - С. 25-26.